

แนวทางการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพบรรณารักษ์ไทย
บทสรุปจากการเสวนาเรื่อง “ความเป็นไปได้ในการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพบรรณารักษ์ไทย”
ชมรมบรรณารักษ์สถาบันอุดมศึกษา, 19 ธันวาคม 2562.

สมปอง มิสิตตะ¹ และ กนกวรรณ บัวงาม²

บทคัดย่อ

จากการประชุม Pre-Conference เพื่อการพัฒนาวิชาชีพห้องสมุดในเรื่อง “ความเป็นไปได้ในการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพบรรณารักษ์ไทย” โดยเปิดเวทีให้ผู้บริหารห้องสมุด บรรณารักษ์ อาจารย์ทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นถึงการแนวทางการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพบรรณารักษ์ ต้องประกอบด้วย 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1. บรรณารักษ์/นักสารสนเทศ และผู้ประกอบการในวิชาชีพ ยังจำเป็นต้องพัฒนาทักษะพื้นฐานในวิชาชีพ และพัฒนาทักษะด้านที่จำเป็นด้านการปฏิบัติงาน อาทิ การวิเคราะห์ข้อมูล การรักษาความปลอดภัยของข้อมูล 2. ห้องสมุด/องค์กรที่ให้บริการสารสนเทศ ต้องการบุคลากรที่สามารถปฏิบัติงานในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และคาดหวังถึงบุคลากรในวิชาชีพบรรณารักษ์ ว่ามีความเป็นวิชาชีพ เทียบเท่ากับวิชาชีพอื่น ๆ 3. สถาบันการศึกษา ส่วนใหญ่พัฒนาหลักสูตรเน้นความรู้ทางด้านเทคโนโลยี คาดหวังให้สมาคมวิชาชีพเป็นแกนกลางกำหนดมาตรฐานวิชาชีพในอนาคต 4. สมาคมวิชาชีพ จำเป็นต้องกำหนดสมรรถนะหลักของบรรณารักษ์เพื่อเป็นกรอบพื้นฐานในการจัดทำมาตรฐานวิชาชีพ การกำหนดมาตรฐานของห้องสมุดในแต่ละระดับ และผลักดันให้เกิดการรับรองมาตรฐานวิชาชีพบรรณารักษ์เทียบเท่าวิชาชีพอื่น ๆ ประสานและสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากสมาคม/องค์กรวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกัน อาทิ นักจดหมายเหตุ ภัณฑารักษ์ เป็นต้น

คำสำคัญ: มาตรฐานวิชาชีพ บรรณารักษ์ไทย การพัฒนาอาชีพ

¹บรรณารักษ์ชำนาญการพิเศษ หัวหน้าหอสมุด พระราชวังสนามจันทร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
อีเมล: missita_s@su.ac.th

²บรรณารักษ์ปฏิบัติการ หอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อีเมล: bkanokwan1977@gmail.com

**Guidelines for Developing Professional Standards for Librarians:
From “The Possibility of Developing Professional Standards for Thai Librarians”:
Thai Academic Librarian Group Seminar, 19 December 2019.**

Sompong Missita¹ and Kanokwan Buangam²

Abstract

Summarizing the preconference on "The Possibility of Developing Professional Standards for Thai Librarians," opinions were exchanged about guidelines for developing professional standards for librarians from library administrators, librarians, and information science lecturers, who emphasized four points: 1) Librarians and information professionals must develop basic professional skills and operations skills, including data analysis and data security; 2) libraries and organizations providing information services require efficiently operating organizational personnel and should be expected to employ certified library professionals; 3) educational institutions should develop curricula focused upon technological knowledge, and may be expected by professional associations to serve as centers for professional standards; 4) professional associations must specify librarian core competencies as bases for establishing professional standards and defining library standard levels to motivate professional certification of librarians as well as coordinating and creating a network from related associations and professional organizations, including archivists and curators.

Keywords: Professional standards, Thai librarianship, Professional development

¹Librarian, Sanamchandra Palace Library, Silpakorn University. E-mail: missita_s@su.ac.th

²Librarian, Thammasat University Library, Thammasat University. E-mail:
bkanokwan1977@gmail.com

บทนำ

ชมรมบรรณารักษ์สถาบันอุดมศึกษา (ช.บ.อ.) สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ ตระหนักถึงบทบาทสำคัญของการพัฒนาวิชาชีพและวิชาการด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ จึงได้จัดการประชุม Pre-Conference เพื่อการพัฒนาวิชาชีพห้องสมุด เรื่อง “ความเป็นไปได้ในการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพบรรณารักษ์ไทย” ในวันพฤหัสบดีที่ 19 ธันวาคม 2562 เวลา 13.00 –16.30 น. โดยความร่วมมืออย่างดีจากแผนกมาตรฐานวิชาชีพ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ และสำนักวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มเป้าหมายในการเข้าร่วมการเสวนาครั้งนี้ จำนวนกว่า 90 คน ได้แก่ ผู้บริหารห้องสมุด บรรณารักษ์ อาจารย์และบุคลากรในวงการบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ เพื่อร่วมกันแลกเปลี่ยนและให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพให้แก่สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ได้นำไปจัดทำแนวทางการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพบรรณารักษ์และผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดในอนาคต อีกทั้ง เพื่อกระตุ้นผู้ประกอบการในสาขาวิชาชีพบรรณารักษ์ รวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้หันมาให้ความสนใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างความเข้มแข็งในวิชาชีพบรรณารักษ์ ด้วยการผลักดันให้เกิดมาตรฐานวิชาชีพอย่างเป็นทางการ

ภาพที่ 1 และ 2 บรรณารักษกรเสวนา เรื่อง “ความเป็นไปได้ในการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพบรรณารักษ์ไทย” วันที่ 19 ธันวาคม 2562 ณ สำนักวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย

สำหรับการเสวนาในครั้งนี้ มีวิทยากรผู้เชี่ยวชาญที่ได้ให้เกียรติมาร่วมในการเสวนา 3 ท่าน ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.เพชรภรณ์ จันทร์สูตร อดีตอาจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และอาจารย์ทิพภา ปลีหะจินดา อดีตอาจารย์ประจำภาควิชาสารสนเทศศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา โดยมีนางเพ็ญสุวรรณส์ นาคะปรีชา ประธานแผนกมาตรฐานวิชาชีพ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ เป็นผู้ดำเนินรายการ

รูปแบบของการเสวนาจะแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ช่วงแรกเป็นการบรรยายเพื่อนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องสำหรับการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพ จากผลงานการวิจัยของวิทยากรได้แก่

1. การวิจัยการพัฒนารูปแบบมาตรฐานวิชาชีพบรรณารักษ์ไทย โดย อาจารย์ ดร.ศรีหทัย เวลล์ และ อาจารย์ทิพภา ปลีหะจินดา มหาวิทยาลัยบูรพา นำเสนอโดย อาจารย์ทิพภา ปลีหะจินดา

2. งานวิจัยเรื่องการพัฒนาสมรรถนะหลักที่จำเป็นสำหรับนักวิชาชีพสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาด้วยชุดฝึกอบรมอิเล็กทรอนิกส์ นำเสนอโดย รองศาสตราจารย์ ดร.เพชรารณ จันทรสุตร์

ส่วนช่วงที่ 2 เป็นการแลกเปลี่ยนและเสนอความคิดเห็นในหัวข้อการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพบรรณารักษ์ไทยของผู้เข้าร่วมการเสวนา อาทิ ผู้บริหารห้องสมุดในสถาบันอุดมศึกษา บรรณารักษ์วิชาชีพผู้ปฏิบัติงานในห้องสมุด รวมทั้งอาจารย์ประจำสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ในสถาบันการศึกษาอุดมศึกษา เป็นต้น ดำเนินรายการโดย นางเพ็ญสุวรรณา คะปรีชา ประธานแผนกมาตรฐาน สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ฯ

ช่วงที่ 1 การบรรยายเพื่อนำเสนอประเด็น

การบรรยายเรื่อง “การพัฒนารูปแบบมาตรฐานวิชาชีพบรรณารักษ์ไทย” โดย อาจารย์ทิพภา ปลีหะจินดา ได้นำเสนอถึงประเด็นสำคัญของการ “ความเป็นวิชาชีพ (Professional) ต้องประกอบไปด้วย

1. มีความรู้ ทักษะและสมรรถนะ (Competency)
2. มีการรับรองมาตรฐานวิชาชีพ
3. มีการทดสอบมาตรฐานวิชาชีพโดยองค์กรรับรองวิชาชีพ
4. มีองค์กรวิชาชีพที่มีอำนาจกำหนดการเข้ามาประกอบอาชีพของบุคคล
5. มีจรรยาบรรณวิชาชีพ

ประมวลอาชีพที่มีมาตรฐานวิชาชีพของไทยนั้นส่วนใหญ่เป็นวิชาชีพเฉพาะ ได้แก่ แพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาล สัตวแพทย์ เกษษกร นักเทคนิคการแพทย์ นักกายภาพบำบัด นักวิทยาศาสตร์ หนายความ สถาปนิก นักบัญชี วิศวกร นักขายประกันชีวิต ครูและบุคลากรทางการศึกษา ยกเว้นบรรณารักษ์ที่ยังไม่มีการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ในขณะที่ต่างประเทศ อาทิ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ออสเตรเลีย พบว่า ได้มีการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพบรรณารักษ์ สำหรับในประเทศภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การกำหนดมาตรฐานวิชาชีพบรรณารักษ์ ได้แก่ ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของวิชาชีพบรรณารักษ์และความเข้มแข็งของหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องในวิชาชีพของประเทศนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

ในประเทศไทย ถึงแม้ไม่มีการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพกลางที่ใช้เป็นกรอบสำหรับการประเมินสมรรถนะผู้ที่ประกอบวิชาชีพบรรณารักษ์ หรือ ผู้ปฏิบัติงานในห้องสมุดก็ตาม แต่พบว่าการกำหนดมาตรฐานสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ ได้แก่

- 1.มาตรฐานด้านครุบรรณารักษ์ของกระทรวงศึกษาธิการ
- 2.มาตรฐานการกำหนดตำแหน่งบรรณารักษ์ของ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.)
- 3.จรรยาบรรณ บรรณารักษ์ พุทธศักราช 2552 ประกาศโดยสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

ผลสรุปจากวิจัย “การวิจัยการพัฒนารูปแบบมาตรฐานวิชาชีพบรรณารักษ์ไทย” โดย อาจารย์ ดร.ศรียศ เวลล์ และ อาจารย์ทิพภา ปลีหะจินดา มหาวิทยาลัยบูรพา พบว่า จากจำนวนประชากรที่เก็บข้อมูล (ประชากรตัวอย่าง) จากบรรณารักษ์ห้องสมุด 5 ประเภท คณาจารย์ผู้สอนและผู้ทรงคุณวุฒิ รวมจำนวน 576 คน โดยใช้การสอบถาม การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งได้ข้อสรุปดังนี้ ประชากรที่เก็บข้อมูล(ประชากรตัวอย่าง)เห็นถึงความจำเป็นและต้องการให้มีมาตรฐานวิชาชีพที่มีผลบังคับใช้ได้จริง ในระดับมากที่สุด และความคาดหวังต่อมาตรฐานวิชาชีพว่า มาตรฐานวิชาชีพจะช่วยคุ้มครองผู้ประกอบการอาชีพบรรณารักษ์ มีสภาวิชาชีพเป็นองค์กรกำกับดูแลทั้งมาตรฐานหลักสูตร มาตรฐานผู้ประกอบการและมาตรฐานห้องสมุด นอกจากนี้ยังเห็นว่า บทบาทของมาตรฐานวิชาชีพที่คาดหวัง คือ สร้างขวัญกำลังใจให้บรรณารักษ์ มีความภาคภูมิใจในวิชาชีพ ทำให้สังคมเชื่อมั่นในคุณภาพบัณฑิตมากยิ่งขึ้น

โดยรูปแบบมาตรฐานวิชาชีพที่เหมาะสมสำหรับบรรณารักษ์ไทย ควรมีสภาวิชาชีพบรรณารักษ์ มีพระราชบัญญัติวิชาชีพบรรณารักษ์ที่มีการประกาศใช้อย่างเป็นทางการ และมีมาตรฐานวิชาชีพเหมือนวิชาชีพอื่น ๆ โดยมาตรฐานวิชาชีพ ประกอบด้วย สมรรถนะหลักของวิชาชีพ จรรยาบรรณวิชาชีพ มาตรฐานห้องสมุด โดยสมรรถนะหลักมาจาก สถาบันผู้ผลิตบัณฑิต หน่วยงานผู้ใช้บัณฑิตนั่นเอง

การบรรยายเรื่อง “การพัฒนาสมรรถนะหลักที่จำเป็นสำหรับนักวิชาชีพสารสนเทศของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาด้วยชุดฝึกอบรมอิเล็กทรอนิกส์” โดย รองศาสตราจารย์ ดร.เพชรภรณ์ จันทร์สุตย์ ได้นำเสนอถึงความสำคัญของ สมรรถนะ (Competency) อันหมายถึงทักษะ หรือ ความรู้ที่จำเป็นของผู้ประกอบวิชาชีพทั้งบรรณารักษ์และนักวิชาชีพสารสนเทศ โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการพัฒนาตนเอง คือ มีทักษะด้านความรู้พื้นฐานด้านบรรณารักษศาสตร์ โดยมีสมรรถนะย่อยที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็น งานเทคนิค งานบริการ มีความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งการสร้างเว็บไซต์ การเขียนโปรแกรม การจัดการฐานข้อมูล รวมไปถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และยังต้องมีความรู้ในเรื่องการรู้สารสนเทศ การรู้เครือข่ายสารสนเทศ การเข้าใจพฤติกรรมผู้ใช้ การสืบค้นสารสนเทศ

2. ด้านการพัฒนาอาชีพ หรือ ทักษะด้านหน้าที่การงาน มีสมรรถนะย่อยที่สำคัญ ได้แก่ มีจิตใจให้บริการ และการบริการที่ดี การบริหารจัดการสารสนเทศ การจัดการความรู้ มีความรู้แหล่งทรัพยากรสารสนเทศ ความผูกพันกับงาน ความเข้าใจในงานและการทำงานร่วมกับผู้อื่น

3. ด้านการบริหารผลการปฏิบัติงาน อันหมายถึงมีทักษะการบริหารตนเอง มีสมรรถนะย่อยที่สำคัญได้แก่ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ สังสมความเชี่ยวชาญในงานหรือหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย การมีทักษะในการคิดเชิงวิเคราะห์ ความสามารถในการเชื่อมโยง ใฝ่รู้และเรียนรู้ตลอดเวลา

4. ด้านการพัฒนาองค์กร หรือ มีทักษะด้านการบริหารงาน มีสมรรถนะย่อยที่สำคัญ คือ มีหลักการคิดเชิงระบบ มองภาพแบบองค์รวม มีภาวะผู้นำ กล้าตัดสินใจ และการทำงานเป็นทีม

ขณะเดียวกันจากความเจริญก้าวหน้าของนวัตกรรมเทคโนโลยี และเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้สมรรถนะของนักวิชาชีพสารสนเทศเปลี่ยนไปด้วย โดยเฉพาะบทบาทใหม่ของนักวิชาชีพสารสนเทศ ทั้งในด้านการจัดการสารสนเทศ การจัดการทรัพยากร การรู้และเข้าถึงแหล่งทรัพยากรสารสนเทศ การเข้าใจภาษาและทักษะการสื่อสาร ทักษะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี และเทคโนโลยีการสื่อสารต่อการปฏิบัติงานการจัดการและบริการสารสนเทศ ตลอดจนการจัดการความรู้ทั้งในรูปแบบ ความรู้ที่แฝงเร้นอยู่ในตัวคน (Tacit knowledge) และความรู้ที่ชัดเจน (Explicit knowledge) ที่มีอยู่อย่างมหาศาลและเป็นจำนวนมาก

โดยสรุปแล้วเห็นว่า บรรณารักษ์ ตลอดจนนักวิชาชีพสารสนเทศในปัจจุบันต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเองเพื่อให้มีทักษะด้านความรู้พื้นฐานในวิชาชีพเพื่อเป็นรากฐานอันมั่นคงของวิชาชีพ มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรสารสนเทศ เข้าใจพฤติกรรมของผู้ใช้สารสนเทศในสังคม มีทักษะการสืบค้น มีจิตใจบริการที่ดี มีทักษะการสื่อสาร มีมนุษยสัมพันธ์สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี สนใจการเรียนรู้ตลอดเวลา

ช่วงที่ 2 เป็นการเสนอความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมการเสวนา

ดำเนินรายการโดย โดย นางเพ็ญสุวรรณ นาคะปรีชา ประธานแผนกมาตรฐาน สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ฯ สำหรับเวทีการเสวนาได้มีผู้เสนอความคิดเห็น ดังนี้

นายทศพร อินทรบำรุง บรรณารักษ์จากวิทยาลัยชุมชน จากสหรัฐอเมริกา

“ในสหรัฐอเมริกาคนที่ทำงานเป็นบรรณารักษ์ได้ต้องจบในระดับปริญญาโท จึงจะได้ใบรับรองมาตรฐานวิชาชีพ จากสมาคมห้องสมุดอเมริกัน (American Library Association) บทบาทของบรรณารักษ์ทำหน้าที่สอนให้นักเรียนที่จบไปแล้วสามารถค้นหาข้อมูลเพื่อประโยชน์ของตนเองได้ สำหรับเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพจะได้รับสวัสดิการจากหน่วยงานทั้งในเรื่องของการศึกษาและค่าตอบแทน”

นายยุทธนา เสมอจิตร บรรณารักษ์ประจำห้องสมุดคณะสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

“การรับสมัครบรรณารักษ์ นอกจากจะระบุวุฒิตรงสาขาแล้วยังระบุไว้ "และสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง" จึงมีผู้จบสาขาอื่นเข้ามาสมัคร รวมทั้งพบว่าครูที่มีวุฒิการศึกษาอื่นจะได้มาทำงานในห้องสมุดโรงเรียน ขอเสนอให้องค์กรวิชาชีพจัดสอบมาตรฐานความรู้และให้ใบรับรองเพื่อประกอบการสมัครงาน ส่วนผู้ไม่มีวุฒิทางบรรณารักษ์ไม่ควรรับเข้ามาในตำแหน่งบรรณารักษ์ อาจรับเป็นผู้ช่วยบรรณารักษ์ได้โดยต้องผ่านการอบรมหลักสูตรผู้ช่วยบรรณารักษ์ที่จัดโดยองค์กรวิชาชีพ”

นางสาววราภรณ์ พัฒนเกียรติพงศ์ ผู้อำนวยการสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

“อาชีพของบรรณารักษ์มีความเสี่ยง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้มาตรฐานวิชาชีพ แต่ก่อนที่จะทำมาตรฐาน ควรทำกรอบสมรรถนะก่อนเพื่อพัฒนาคนและใช้ในการทดสอบ ทำอย่างไรจึงจะมีสมรรถนะก่อนแล้วค่อยไปสู่มาตรฐาน เพราะอย่างไรเรื่องมาตรฐานก็ต้องมีเรื่องสมรรถนะอยู่แล้ว”

ภาพที่ 3 นางสาวสุกฤตา จงสมจิตต์

นางสาวสุกฤตา จงสมจิตต์

หัวหน้าหอสมุดคณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล

มหาวิทยาลัยมหิดล

“ขณะนี้ยุทธศาสตร์ของคณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล กำหนดให้ผู้ปฏิบัติงานต้องมีความเป็น วิชาชีพ จึงถูกตั้งคำถามว่า “บรรณารักษ์” มีสิ่งใดแสดงถึงความเป็นวิชาชีพหรือไม่ มีอะไรบอกได้ว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถใน

วิชาชีพจริงนอกจากใบปริญญา มีการสอบวัดความรู้ในมาตรฐานการทำงานหรือไม่ อีกทั้งตัวชี้วัดคุณภาพงานและ คุณภาพการปฏิบัติงานของคน จะมีอะไรเป็นเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้ในการอ้างอิง

การทำงานท่ามกลางบุคลากรทางการแพทย์ซึ่งมีมาตรฐานและใบประกอบวิชาชีพคงหลีกเลี่ยงการเปรียบเทียบลักษณะนี้ไม่ได้

การทำความเข้าใจของบรรณารักษ์ให้ชัดเจนเพื่อใช้เป็นแหล่งอ้างอิงในการทำงาน และเพื่อให้วิชาชีพพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ วันนี้นับบรรณารักษ์หอสมุดคณะแพทย์ฯ ยังไม่มีคำตอบให้กับผู้บริหารฯ หากเป็นเช่นนี้ต่อไปอาชีพบรรณารักษ์จะยังมีพื้นที่ยืนในสังคมหรือไม่ ในขณะที่ความนิยมในทรัพยากรดิจิทัลกำลังรุกไล่มาทุกขณะ”

ดร.มลิวัดย์ ประดิษฐ์ธีระ ผู้อำนวยการสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยรังสิต

“ตราใบใดที่งานบรรณารักษ์เป็นนักวิชาชีพ สมาคมวิชาชีพหรือสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ต้องมีบทบาทในการกำหนดและนิยามมาตรฐานวิชาชีพให้ชัดเจน ในปัจจุบัน มีหลักสูตรหลายหลักสูตรที่ผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาชีพและมีกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา แห่งชาติ (Thailand Qualification Framework- TQF: HEEd) เช่น ครุศาสตร์ พยาบาลศาสตร์ แพทยศาสตร์ ทันตแพทยศาสตร์ กายภาพบำบัด บัญชี คอมพิวเตอร์ เป็นต้น หากสมาคมวิชาชีพ พัฒนามาตรฐานวิชาชีพบรรณารักษ์ให้ชัดเจนและสำเร็จ จะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ที่เป็นมาตรฐานของประเทศได้ และเป็น โอกาสให้เกิดการรับรองคุณภาพหลักสูตร โดยสมาคม วิชาชีพในอนาคต และขณะเดียวกัน มาตรฐานวิชาชีพก็อาจนำไปใช้ในการทดสอบและรับรองโดย สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์กรมหาชน) ได้ เพื่อการแข่งขันในตลาดงานในระดับภูมิภาคและ นานาชาติ”

ยกเลิกเรียนแปลงในสังคม แก้ไขกรมเทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสาร

อย่างยิ่งต่อ “การดำรงชีพ” ของวิชาชีพสื่อสารสนเทศ

ภาพที่ 4 ดร.รุจเรขา วิทยาวุฒิกุล

ดร.รุจเรขา วิทยาวุฒิกุล ผู้อำนวยการหอสมุดและคลังความรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล

“ในฐานะผู้จ้างงาน มีความเห็นว่า “ทักษะวิชาชีพ” ที่ไม่มีใครแย่งคือในเรื่องของการจัดการห้องสมุดดิจิทัล และคลังสารสนเทศสถาบัน รวมถึงมาตรฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้สมรรถนะและทักษะที่มีอยู่แล้วมาต่อยอด เรื่องเหล่านี้

จะต้องฝังอยู่ในวิชาชีพ เป็นทักษะที่ไม่มีใครทำแทนได้ เพราะในสถานการณ์จริงหน่วยงานมีความ ต้องการบรรณารักษ์ที่มีทั้ง hard skill และ soft skill ที่สามารถนำไปสนับสนุนการทำงานที่เกี่ยวข้อง กับ ต้องมีทักษะการวิเคราะห์ข้อมูล ความปลอดภัยของข้อมูลในโลกไซเบอร์”

นางสาวสุภาพร สมจิตต์ บรรณารักษ์อาวุโส ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์

“สิ่งที่พบจากนักศึกษาฝึกงานคือ ยังขาดทักษะการคิดวิเคราะห์คำสำคัญ (Key word analysis) และความคิดสร้างสรรค์กิจกรรมที่สอดคล้องกับภารกิจขององค์กร การปรับปรุงเนื้อหาวิชาให้สอดคล้องกับความเป็นจริงที่ห้องสมุดพบและใช้งานมีความจำเป็น ผู้สอนต้องมีวิธีการที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจระหว่างวิชาที่เรียนกับการปฏิบัติงานจริง วิชาวรรณกรรมที่หายไปจากหลักสูตรทำให้นักศึกษาอ่านน้อย ทักษะการเขียนด้วยความเข้าใจจึงน้อยลงด้วย”

ดร.จุฑารัตน์ นกแก้ว อาจารย์ประจำสาขาสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

“จากการออกไปนิเทศนักศึกษาฝึกงานในห้องสมุดประชาชน ได้รับคำถามว่าวิชาวรรณกรรมหายไปไหน เปลี่ยนเป็นวิชาไอทีหมด ห้องสมุดประชาชนจะรับสมัครเฉพาะผู้มีวุฒิที่มีคำว่า "บรรณารักษ์" เท่านั้น แต่เมื่อหันมามองชื่อหลักสูตร "บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์" ที่คงคำว่าบรรณารักษ์ไว้ด้วยเหตุผลเพียงใให้นักศึกษาสมัครงานบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนได้ แต่เนื้อหาหลักสูตรกลับไม่มีวิชาที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดประชาชน หรือวิชาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น วิชาวรรณกรรมเด็ก เป็นต้น

ที่สำคัญ เนื้อหาในหลักสูตรยังเน้นรายวิชาเกี่ยวกับไอที ซึ่งผู้เรียนยังมีศักยภาพไม่ถึง ส่วนตลาดงานในโรงเรียน นักศึกษาที่ต้องการประกอบอาชีพครูบรรณารักษ์ในห้องสมุดโรงเรียนยังประสบปัญหาการไม่บรรจุตำแหน่งครูบรรณารักษ์ให้เป็นเพียงอัตราจ้างเท่านั้น แม้ว่าจะทำตามกฎกติกาคือเข้าไปทำหน้าที่เป็นบรรณารักษ์ มีชั่วโมงสอนและมีใบประกาศนียบัตรบัณฑิตครูก็ตาม เมื่อโรงเรียนมีอัตราครูบรรณารักษ์ว่างลง มักจะบรรจุครูภาษาไทยแทน ด้วยเหตุผลว่าสอนวิชาห้องสมุดและวิชาอื่นได้ด้วย ฟังแล้วทำให้คิดต่อ ดูเหมือนว่าทั้งสองกรณีจะมุ่งตรงไปยังเรื่องหลักสูตร แต่หากพิจารณาแล้วจะพบว่ามีความต่าง ๆ อยู่ภายใต้ประเด็นนี้มากมาย เช่น เรื่องนโยบายของหน่วยงานที่ใช้บัณฑิต เรื่องขีดความสามารถในการปรับตัวเพื่อตอบสนองสภาพแวดล้อมในการทำงานของบัณฑิต เราจะออกแบบมาตรฐานวิชาชีพของเราอย่างไรให้ครอบคลุมเรื่องเหล่านี้”

ดร.เกวลี รั้งสีสุทธาภรณ์ ผู้อำนวยการสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

“ในประเทศไทยหลักสูตรระดับปริญญา มีกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (Thai Qualifications Framework for Higher Education, TQF: HEd - มคอ.) ซึ่งเป็นข้อกำหนดมาตรฐานหลักสูตรกำกับทุกชั้นตอนรวมทั้งสิ้น 7 ฉบับ ตั้งแต่การพัฒนาหลักสูตร การสอนรายวิชา

การฝึกภาคสนาม การวัดผล จนถึงการผลิตรายภาคการศึกษา ในเอกสาร มคอ.นั้น จะต้องระบุสมรรถนะหลักและสมรรถนะรอง ซึ่งถือเป็นกรอบอ้างอิงถึงความสามารถของผู้เรียน ปัจจุบันหลักสูตร ศศ.บ. สาขาบรรณารักษศาสตร์/สารสนเทศศาสตร์ ยังไม่มี มคอ.1 โรงเรียนบรรณารักษ์ทั่วประเทศเคยประชุมร่วมกันในเรื่องนี้ แต่ยังไม่ มี มคอ.1 ที่จะใช้ร่วมกันออกมา ยังเป็นลักษณะต่างคนต่างทำทั้งที่เนื้อหาหลักสูตรคล้ายกัน ขอฝากถึงโรงเรียนบรรณารักษ์ในมหาวิทยาลัยใหญ่ด้วย ถ้าเราจะมีมาตรฐานหลักสูตรคงต้องเริ่มจากจุดนี้ก่อน อีกประเด็นหนึ่ง มองในมุมผู้จ้างงาน บัณฑิตของเราต้องคุยกับคนทำงานฝ่ายอื่น ได้อย่างเข้าใจ เช่น ในการทำงานร่วมกันของบรรณารักษ์กับโปรแกรมเมอร์เพื่อก้าวสู่การเป็น Digital library การพัฒนา IR การจัดการระบบอัตโนมัติ ทั้งสองฝ่ายต้องคุยกันและเข้าใจกัน หลักสูตรจะต้องทำให้บรรณารักษ์เกิดคุณลักษณะที่ไม่ยึดติด ต้องพร้อมที่จะเรียนรู้ในการพัฒนาตนเองและพัฒนาซึ่งกันและกัน”

ดร.นยา สุจฉายา และ ดร.เสาวภา หลิมวิจิตร อาจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“ถึงแม้จะยังไม่ มีมาตรฐานวิชาชีพเต็มรูปแบบอย่างเป็นระบบ แต่โรงเรียนบรรณารักษ์ทุกแห่งก็ได้ดูแลหลักสูตรให้มีมาตรฐานมาตลอดเพื่อคุณภาพบัณฑิต โดยใช้ระบบและกลไกที่มีอยู่ แต่เมื่อจะเปิดหลักสูตรอินเตอร์ระดับปริญญาเอกก็ควรมีระบบและกลไกรับรองระดับอินเตอร์ด้วยเช่นกันเพื่อความเชื่อมั่นในระดับสากล ทั้งนี้ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ผ่านรับรองหลักสูตรจากองค์กรรับรองของต่างประเทศ ซึ่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ศรีบริสุทธิ์สกุล และคณาจารย์ จะได้นำกรณีศึกษาที่ออกเผยแพร่ต่อไป”

อาจารย์ปัทมา อาษา อาจารย์ประจำสาขาวิชาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

“ในด้านการศึกษา ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ได้มีการขอการรับรองมาตรฐาน วิชาชีพของ CILIP ซึ่งใช้ PKSB หรือ The Professional knowledge and skills base เป็นกรอบในการพิจารณา ซึ่ง PKSB จำแนกรอบการประเมินออกเป็น General skills และ Professional expertise การพัฒนาระบบรับรองมาตรฐานวิชาชีพในไทย เป็นสิ่งสำคัญที่จะขับเคลื่อนวิชาชีพและควรมีความร่วมมือกับวิชาชีพในสารสนเทศต่าง ๆ เช่น นักจดหมายเหตุ ภัณฑารักษ์ เป็นต้น”

ภาพที่ 5 นางสมปอง มิสสิตะ

นางสมปอง มิสสิตะ หัวหน้าห้องสมุดพระราชวังสนามจันทร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

“อย่างไรก็ตามการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพให้คนมีขีดความสามารถสูงนั้นเป็นเรื่องดี แต่อาจทำให้หาคนมาทำงานยาก ทุกวันนี้เวลาเปิดรับสมัครก็ยังไม่ค่อยจะได้ผู้มีคุณสมบัติตามที่ต้องการ ผลวิจัยที่ออกมาว่าต้องการให้มีมาตรฐานวิชาชีพถึงระดับมี พรบ. และสภาวิชาชีพ อาจทำให้ผู้เรียนในสาขานี้ตกใจว่าเราจะไปถึงจุดนั้นกันจริงๆ หรือ และเมื่อไร ซึ่งเห็นว่าเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลากับคณะทำงานเรื่องมาตรฐานปัจจุบันที่ยังไม่มีเรื่องดังกล่าว ก็อยากฝากไปถึงผู้สอนให้กระตุ้นผู้เรียนให้เกิด Passion เพื่อที่จะนำไปสู่ Action ให้ได้ทุกคน ตอนนี้การเปิดรับคนสาขาอื่นเข้ามาทำงานในตำแหน่งบรรณารักษ์ยังมีผู้คิดว่าเป็นความใจกว้าง หากเทียบกับวิชาชีพอื่น กว่าจะได้ใบประกอบวิชาชีพก็ต้องเรียนให้ครบตามข้อกำหนด อย่างวิศวกร ถ้าได้ใบ กว. ก็เช็กได้ว่าต้องผ่านวิชาอะไรบ้าง ดังนั้น เมื่อมีมาตรฐานวิชาชีพแล้ว ทุกคนทุกฝ่ายต้องไปด้วยกัน ไม่ใช่คนทำมาตรฐานทำเทบตาย ผู้สอนไม่สนใจ ผู้เรียนไม่เข้าใจ ผู้จ้างงานไม่รู้เรื่อง ก็ไม่มีประโยชน์”

นางเพ็ญสุวรรณต์ นาคะปรีชา ประธานแผนกมาตรฐาน สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

“เรื่องหนึ่งที่สำคัญอยากจะฝากถึงเพื่อนร่วมวิชาชีพคือ การเป็นสมาชิกสมาคมวิชาชีพถือเป็นจุดเริ่มต้นของมาตรฐานวิชาชีพ ที่บรรณารักษ์ทุกคนควรมาร่วมพลังกันให้สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น เพื่อร่วมกันผลักดันวาระต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิชาชีพให้ไปสู่เป้าหมายที่มุ่งไปสู่ความสำเร็จและมีผลบังคับใช้”

ผู้เขียนขอขอบคุณอาจารย์ทิพภา ปลิหะจินดา ที่ได้สรุปความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนร่วมในการเสวนาครั้งนี้ในกลุ่ม Librarian in Thailand (<https://www.facebook.com/groups/librarianTH>)

ประมวลความคิดเห็น

จากการประมวลความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมเสวนา สามารถสรุปประเด็นที่สำคัญ สำหรับเป็นแนวทางการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพ โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1. บรรณารักษ์/นักสารสนเทศ และผู้ประกอบการในวิชาชีพ ยังจำเป็นต้องพัฒนาทักษะพื้นฐานในวิชาชีพที่ถือได้ว่ามีความโดดเด่นและยังเป็นที่ยอมรับในตลาดแรงงาน โดยเฉพาะทักษะด้านการจัดการสารสนเทศ รวมไปถึงการจัดการห้องสมุดและคลังความรู้สถาบัน ถึงแม้ปัจจุบันจะ

เน้นในรูปแบบดิจิทัลมากขึ้นก็ตาม ขณะเดียวกันยังจำเป็นต้องพัฒนาทักษะอื่นๆ เพื่อสนับสนุนการทำงานให้สอดคล้องเป้าหมายขององค์กร หรือ ผู้จ้างงาน โดยเฉพาะทักษะด้านการวิเคราะห์ข้อมูล การรักษาความปลอดภัยของข้อมูล ทักษะทางด้านเทคโนโลยี รวมไปถึงทักษะด้านการสื่อสารและการทำงานร่วมกับวิชาชีพอื่น ๆ ด้วย ขณะเดียวกันจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ควรให้ความสนใจในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในสมาคมวิชาชีพเพื่อการสร้างความเข้มแข็งในวิชาชีพด้วย

2. **ห้องสมุด/องค์กรที่ให้บริการสารสนเทศ** มีความต้องการบุคลากรที่สามารถปฏิบัติงานในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และคาดหวังถึงบุคลากรในวิชาชีพบรรณารักษ์ ว่ามีความเป็นวิชาชีพเทียบเท่ากับวิชาชีพอื่น ๆ รวมถึงมีมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพ ในขณะที่ปัจจุบันการเปิดรับสมัครผู้ปฏิบัติงานในตำแหน่งบรรณารักษ์ จะเปิดโอกาสให้ผู้จบคุณวุฒิต่างๆ เข้ามาปฏิบัติงานด้วย หรือมอบหมายให้ผู้จบคุณวุฒิต่างๆ ปฏิบัติงานในหน้าที่บรรณารักษ์ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะพบในโรงเรียนและสถาบันการศึกษาขนาดเล็กที่มีบุคลากรไม่เพียงพอ ขณะที่ห้องสมุดประชาชน พบปัญหาบุคลากรที่รับเข้ามาทำงานขาดทักษะด้านการเขียน และวรรณกรรมวิจารณ์ ซึ่งมีความจำเป็นในการปฏิบัติงานของห้องสมุดประชาชน เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และส่งเสริมการอ่านให้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่

3. **สถาบันการศึกษา** มีการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้ตอบรับกับตลาดแรงงาน โดยมุ่งเน้นหลักสูตรไปทางด้านสารสนเทศศาสตร์ เพื่อพัฒนาทักษะของนักศึกษาทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการนำไปประยุกต์ใช้งาน ให้สอดคล้องกับตลาดแรงงานในปัจจุบันที่ต้องการบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านเทคโนโลยีมากขึ้น ขณะเดียวกันยังให้ความสำคัญในด้านมาตรฐานหลักสูตร เพื่อให้เป็นไปตามการประกันคุณภาพการศึกษาที่จำเป็นต้องดำเนินการตามที่สถาบันต้นสังกัดดำเนินการ รวมถึงการเปิดหลักสูตรในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการรับรองมาตรฐานด้วย โดยแต่ละสถาบันอาจจะมีการกำหนดหลักสูตรและวิชาในระบบการเรียนการสอนที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ หากสมาคมวิชาชีพได้มีการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพเพื่อเป็นแกนกลาง เชื่อว่าจะทำให้เกิดการพัฒนาหลักสูตรในวิชาชีพบรรณารักษ์ที่เป็นมาตรฐานเช่นกัน

4. **สมาคมวิชาชีพ** ถือเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพ เพื่อการสร้างความเข้มแข็งของวิชาชีพบรรณารักษ์ ในฐานะที่เป็นหน่วยงานกลางและเป็นศูนย์รวมของบุคลากรในวิชาชีพ โดยมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาทักษะของบุคลากรในวิชาชีพ เพื่อการพัฒนาไปสู่มาตรฐานวิชาชีพ ตลอดจนทำให้สังคมเห็นคุณค่าและความสำคัญของวิชาชีพบรรณารักษ์ให้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยสิ่งที่จะต้องดำเนินการ

คือ การกำหนดสมรรถนะหลักของบรรณารักษ์ เพื่อเป็นกรอบพื้นฐานในการจัดทำมาตรฐานวิชาชีพ ตลอดจนการกำหนดมาตรฐานของห้องสมุดในแต่ละระดับ รวมไปถึงการผลักดันให้เกิดการรับรองมาตรฐานวิชาชีพบรรณารักษ์เทียบเท่าวิชาชีพอื่นๆ โดยต้องอาศัยการประสานและสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากสมาคม/องค์กรวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกัน อาทิ นักสารสนเทศ ภัณฑารักษ์ นักจดหมายเหตุ ตลอดจนสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ เพื่อสนับสนุนและร่วมกันผลักดันอย่างจริงจัง สำหรับการสร้างพื้นฐานด้านการอ่าน การรู้สารสนเทศ และสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากจุดเริ่มต้นของการจัด Pre-Conference ในหัวข้อเรื่อง “ความเป็นไปได้ในการพัฒนา มาตรฐานวิชาชีพบรรณารักษ์ไทย” โดยชมรมบรรณารักษ์สถาบันอุดมศึกษา (ช.บ.อ.) สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ฯ และหน่วยงานองค์กรเครือข่าย จะเห็นได้ถึงความสนใจของบุคลากรในวิชาชีพที่ต้องการสร้างให้เกิดมาตรฐานวิชาชีพอย่างจริงจัง เพื่อก่อร่างให้เกิดเส้นทางการสร้างมาตรฐานวิชาชีพบรรณารักษ์ของไทยที่จะเกิดขึ้นเป็นรูปเป็นร่างต่อไป

References

Announcement “**The possibility to develop Thai librarians professional standards**”:

Thai Academic Librarian Group Seminar, 19 December 2019. [In Thai]

Chantarasuta, P. (2013). **Alternative : using an electronic training program for developing essential core competencies for information professionals in libraries of tertiary institutions.** (Doctoral Dissertation, Ph. D. in Philosophy, Human Resource Development, Ramkhamhaeng University, Thailand). [In Thai]

Wells, S.& Pleehajinda, T. (2019). **Professional standards for Thai librarians.** Chonburi: Department of Information Studies, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University. [In Thai]